

BITEF I BEOGRAD

Jovan ĆIRILOV
teatrolog

Beogradski internacionalni teatarski festival traje skoro već pola stoleća. Od osnivanja do danas ambicije su bile da se beogradskoj pozorišnoj publici predstave nove pozorišne tendencije od ekstremno avangardnih do iskustava novog pozorišta primenjenog na klasiku.

Ta potraga za suštinski i formalno novim, traje sve do današnjih dana. To je potvrdio i poslednji Bitef koji se i ovog septembra odvijao na različitim pozorišnim scenama u Beogradu, pod sloganom IZLET U ISTINU.

Ključne reči: pozorište, umetnost, festival, avangarda, nove tendencije

Kada smo Mira Trailović i ja krajem 60-ih godina prošlog veka osnivali Beogradski internacionalni teatarski festival (BITEF) pre svega smo mislili na našu publiku. Međutim, pokazalo se od samog početka da Bitef dobija daleko šire evropsko značenje. Jugoslavija je tih godina imala poseban geopolitički položaj, kao najznačajnija evropska nesvrstana zemlja.

U tu zemlju sa istom lakoćom mogli su da uđu stranci sa Istoka i Zapada, sa Severa i sa Juga.

Zemlje istočne Evrope (osim možda Poljske) nisu mogle ni da zamisle da osnuju međunarodni festival sa trupama iz celog sveta. Mnoge provokativne trupe sa Zapada u to vreme nisu imale pristup Sovjetskom Savezu i drugim zemljama Varšavskog pakta.¹

Jugoslavija je bila jedina zemlja u kojoj je bilo moguće nešto nezamislivo – da se neposredno posle agresije snaga Varšavskog pakta na demokratski orijentisanu vlast u Čehoslovačkoj održi festival na kojoj su samo mesec dana posle tog događaja bila predstavljena i pozorišta i iz SSSR i iz ČSR.²

Tih godina na predstave Living teatra, Performance grupe, Open teatra, Theatre de Soleil, Zadeka i Steina, Nurie Espert i Barbe, Pine Bausch i Kresnika, dolazili su mladi pozorišni umetnici Istoka kao na njima zabranjenu jeres i ulazili na mala vrata na sve predstave. Danas su to značajni poslenici svetskog pozorišnog pejzaža.

Bitef nije imao na umu prevashodno tu kulturno političku ulogu. Ambicije su bile pre svega pozorišne – dovesti i vrednovati nove pozorišne tendencije, kako one eks-

1 Katalozi Bitefa 1–45, 1967–2011.

2 Natalija Vagapova, *Bitef: pozorište, festival, život*; Službeni glasnik, 2010. god.

tremno avangardne, tako i one koje iskustva novog pozorišta primenjuju na klasiku. Kao inspiracija savremenog pozorišta, još od Antonin Artaud-a, na Bitef su takođe pozivane trupe tradicionalne umetnosti Azije, Afrike i Latinske Amerike, kao stalne inspiracije tragalačkog savremenog pozorišta.

Ta tendencija je u osnovi ostala prisutna na Bitefu do dana današnjeg. U vreme kontraproaktivne izolacije treće Jugoslavije u oblasti kulture od strane svetske zajednice, za tragične greške političara za koje umetnici nisu bili krivi niti su s njima bili saglasni, uloga Bitefa je bila da preživi i da svojoj publici i dalje prikazuje šta se dešava u svetskom pozorištu.

Bitef je ulogu mosta između sveta i Beograda ostvarivao uporno i sa dostojanstvom. Mnogi su u svetu ubrzo shvatili štetu od izolacije jugoslovenskih umetnika od sveta i pomogli da se Bitef ne samo ne ugasi, već ubrzo i vrati na nivo iz njegovih slavni pionirskih dana.

Bitef je težio da zaista svake godine prikaže šta se to novo rađa u svetu. Svodeći te namere na ono osnovno što se u svetskom pozorištu događalo, može se reći da je Bitef u prvoj deceniji poznih šezdesetih godina selekcijom posvećivao pažnju avangardnom pozorištu toga doba od Living teatra do Grotovskog, sedamdesetih godina akcent je bio na postmodernom pozorištu i koje se tada radalo, pre svega sa Robertom Wilsonom koji nije ni bio svestan da je predstavnik tog svetskog pokreta u umetnosti i filozofiji. Prve decenije XXI veka Bitef je svojim izborom akcent stavio na neverbalni i postdramski teatar. Koliko je Bitef stekao i sačuvao svoj autoritet govori i činjenica da je teatrolog koji je skovao termin postdramsko pozorište Lehman, tih godina bio na čelu internacionalnog žirija Bitefa.

Nove tendencije u teatru potvrdio je i poslednji Bitef koji se i ovog septembra odvijao na različitim pozorišnim scenama u Beogradu, pod sloganom IZLET U ISTINU.

Istina je jedan od osnovnih pojmova filozofije od njenog nastanka na samom početku evropske civilizacije u doba drevnih Grka sve do danas. Mada pozorište nije ni sredstvo ni poprište otkrivanja istine u filozofskom smislu, ono se ipak može shvatiti kao neka vrsta tragaoca za istinom u najširem smislu reči. Kada se uozbilji, pozorište, čak i po cenu da bude neka vrsta Don Kihota, pokušava da nešto saopšti o stvarnosti, fenomenima te stvarnosti čak i o svojoj suštini ili još bolje suštinama. Koliko je ta potraga ličila na stvarnost ili koliko je tu stvarnost predstavljala svojim sredstvima, radali su se i nestajali mnogi periodi pozorišta, nazvani najrazličitijim imenima, najčešće veoma bliskim, nekad čak istim, sa pravicima koji su se dešavali u drugim umetnostima, a pogotovu u književnosti – kao što su klasicizam, romantizam, realizam, naturalizam, ekspresionizam, nadrealizam, modernizam... Kako će biti nazvana neka pozorišna pojava zavisilo je i zavisi od toga kakav je odnos te teatarske prakse prema stvarnosti, ili drugim rečima, prema – istini. Kakav god odnos teatar imao prema stvarnosti, to jest istini u raznim epohama tokom svog hiljadugodišnjeg postojanja, da li se više bavio stvarnošću datog trenutka ili je

pokušao da ispod vidljive površine pojavnosti ponire u poetsku potragu za suštinom sveta i ljudskog bivstvovanja, pozorište je uvek bila neka vrsta *izleta u istinu*.

A ukoliko je kriza u društvu, ona istorijska, ekonomska ili moralna, bila veća, pozorišni izlet uistinu bivao je uzbudljiviji, dramatičniji i potrebniji. Predstave koje smo Anja Suša i ja izabrali za ovogodišnji BITEF, podržavale su taj koncept.

Za Beograd i kulturu Srbije osnivanje i trajanje Bitefa, sada skoro već pola stoleća, možda je najznačajnije što je on živo i delatno otelotvorenje duge i žive tradicije moderne. Ta tendencija moderne traje još od Jovana Skerlića, da bi između dva svetska rata dobila snažnu potvrdu pojavom nadrealizma i zenitizma u nas. Taj živi glas modernizma posle Drugog svetskog rata rekao je značajnu reč u protivstavu prema staljinističkom retrogradnom socijalističkom realizmu, i to 1948. godine kada je to i politički bilo najznačajnije. Ta potraga za suštinski i formalno novim, traje sve do današnjeg dana, upravo kao i sam Bitef, svojom težnjom da otkrije svetsko i naše, novo u moru komercijalizma, trivijalnosti i filistarske upotrebe umetnosti.

Literatura

Jovan Ćirilov, *Dnevnici*; Grad teatar Budva, 1999.

Jovan Hristić, *Pozorišni referati*; Nolit, 1992.

Hans-Thies Lehmann, *Postdramsko kazalište*, Centar za dramsku umjetnost, 2005.

Muharem Pervić, *Volja za promenom*; Muzej pozorišne umetnosti Srbije, 1995.

Vladimir Stamenković, *Kraljevstvo eksperimenata*; Nova knjiga, 1987.

Natalija Vagapova, *Bitef: pozorište, festival, život*; Službeni glasnik, 2010.

Petar Volk, *Bitef i pozorište*; Prometej, 2003.

Katalozi Bitefa 1–45, 1967–2011.

Abstract: BITEF and Belgrade

The Belgrade International Theatre Festival (BITEF) has lasted for almost half a century. Since it was established, its aim was to present Belgrade theatre lovers with new theatre tendencies ranging from the extreme avant garde to the application of new theatre trends to the classics.

This search for the fundamentally and formally new forms has lasted until the present, as seen at the last BITEF held this September at various theatre venues in Belgrade under the slogan VOYAGE INTO THE TRUTH.

Keywords: theater, art, festival, avant garde, new tendencies